

SISEMINISTEERIUM
Estonian Ministry of the Interior

i. Kihnu regionaalprogrammi taust

Vabariigi Valitsuse taotluse alusel valis 2003.aastal UNESCO rahvusvaheline žürii kihnu pärimuskultuuri inimkonna vaimse ja suulise pärandi meistriteoste nimekirja. Taotlust esitades võttis Vabariigi Valitsus endale rahvusvahelise üldsuse ees kohustuse kaitsta unikaalset kultuurikooslust Kihnu ja Manija saarel ning neid ümbritsevatel laidudel.

Kihnu kultuuriruum (edaspidi kihnu kultuur) on kompleksne ja järjepidev kultuurifenomen, mis eksisteerib temale iseloomulikus looduskeskkonnas. See keskkond on territoriaalselt piiritletav Liivi lahes asuva Kihnu arhipelaagiga, kuhu kuuluvad Kihnu, Manija ja Sorgu saar ning paarkümmend väikelaidu.

Kihnu kultuuri silmatorkavaks omapäraks on jätkuv kogukondlik elulaad, mitmekesised kultuuritavad ning unikaalne keelemurrak Kihnu ja Manija saarel. Paikkondlik identiteet väljendub elatusviisides ja igapäevärõivastuses. Kihnu kultuuri iseloomustab ka kalendritähtpäevade ja pulmadega seotud kombestik, mis on aluseks rikkalikule folkloorile.

Kihnu regionaalprogrammi 2007-2010 (edaspidi programm) eesmärgiks on toetada kihnu kultuuri arenemist ja traditsioonide jätkumist UNESCO-le esitatud tegevuskava põhimõtete alusel. Käesolevast dokumendist lähtuvalt koostatakse igaks aastaks tegevuskavad, mille alusel toimub raha taotlemine.

ii. Ülevaade olukorrast

Kihnu on väike saar Liivi lahes (suuruselt seitsmes saar Eestis), mille pindala on 16,9 km². Saar on 7 km pikk ja 3,3 km lai. Kihnu on reljeefilt madal ja tasane, tema kõrgeim punkt ulatub 8,5 m üle merepinna. Saare rannikut katavad niidud ja puistud. Kaldapiirkonda palistavad kadakaid täis karjamaad, mis omakorda piirnevad luidete ja leetseljakutega. Saart poolitav seljandik ja sellest läände jääv liivane ala on kaetud männisaludega. Kihnu rannajoon on 36,2 km pikk. Saart ümbritsev meri on madal, täis kive ja karisid.

Saare enam kui 500 püsielanikku jaotub nelja küla – Lemsi, Linaküla, Rootsiküla ja Sääreküla – vahel. Inimasustus saarel on kestnud vähemalt 630 aastat.

Eesti mandri lähim punkt asub Kihnust 10,2 km kaugusel Munalaiul, lähim linn on 45 km kaugusele jääv Pärnu. Kihnule lähim asustatud saar on 7,5 km kaugusel asuv Manija pindalaga 1,9 km². Manija on piklik (5 km pikk ja 0,5 km lai) väga madal saar, mida ohustavad sagedased üleujutused. Piki saart kulgeb kõrgem kivine seljandik (kuni 4–5 m üle merepinna). Manija asustati kihnlaste poolt 1933.aastal ja nii kuulub ta oma 35 püsielanikuga Kihnu kultuuriruumi. Manija hiilgeajal elati 26-s talus. Tänapäeval elatakse Manijal aastaringselt 13 talus. Kolm talu on suvitajate päralt ning kaks talu seisavad tühjalt. Ülejäänud talud on hävinud. Üksteise järel kerkivad saarele ebaseaduslikud suvilad.

Sama kaugel Kihnust asub Sorgu saar, Pärnu lahesuud valvav ca 500 m pikkune väikesaar. Sorgu saare keskel seisab historitsistlik ja muinsuskaitset vääriv majakas. Sorgus algas püsielustus sada aastat tagasi, mil sinna kolis kihnu päritolu majakavahi perekond. Sorgus elati kuni 1970. aastate keskpaigani, kuna siis viidi majakas üle automaatrežiimile. Saarel asuvad majakavahi perekonna eluks tarvilikud elu- ja abihooned, mis vajavad kapitaalremonti. Tänapäeval asustamata Sorgu on arvukate linnuliikide pesitsuspaik ning juhukülaliste kontrollimatute pidude tander.

Paarikümnest Kihnu arhipelaagi laiust olid Sangelaid, Imutlaid, Umalaid, Anelaid kuni 1980. aastateni sesoonselt asustatud kihnu vanema põlve kaluritega, kes elasid seal kevadest sügiseni, püüdsid ääremõrdadega angerjat ning ühiskondlike looduskaitse inspektoritena kaitsesid veelindude pesitsusalasid rahurikkujate eest. Nimetatud laidudele olid ajutiste ehitistena

püstitatud hütid, kus kalurid said kogu pika suve elada.

Kihnu arhipelaagis on loodusharuldustena riikliku kaitse alla võetud mitmeid I liigi taimi, linde ja kahepaikseid, kelle esinemissagedus ja arvukus on viimastel aastatel vähenenud alla kriitilise piiri.

Kihnu kultuur

Kihnu kultuur kujutab endast unikaalse kultuuripärandi ja saarelise keskkonna ehedat sümbioosi, kus inimesed on aegade jooksul kohanenud ümbritseva loodusega.

Suhtelise eraldatuse tõttu on kihnlased kujundanud aegade jooksul oma kultuuriruumi, mis on ainulaadne Läänemere geograafilises lähiümbruses ja kaugemalgi. Samas on kihnlaste väike kogukond olnud üleilmastumise nivelleeriva mõju all ülimalt haavatav. Seetõttu on kihnu kultuurile väga oluline nii moraalne kui materiaalne riiklik toetus.

Kihnu kultuur on tähelepanuvääriv segu minevikust ja olevikust. Saareelanikud kasutavad moodsaid tehnilisi vahendeid kõrvuti iidsete teadmiste, tööriistade ja traditsioonidega. Eraldatus Eesti mandrist ja karm igapäevaelu on aidanud luua tihedalt põimunud kogukonna, kes ikka veel järgib vanu kombeid ja kultuuritraditsioone, mis on lähinaabrite seas ammu kadunud. Kui meeste tegevusalad ja riietus on allunud rohkem muutustele, siis naiste hulgas on ikka veel kombeks kanda igapäevase riietusena ehedat kodukootud kihnu kõrti. Vanem põlvkond kõneleb kirjakeelest küllaltki erinevat laulvat kihnu murrakut, mida kihnlased ise nimetavad uhkusega kihnu keeleks¹. Kõige arhailisemad ja püsivamad jooned avalduvad kihnu pulmakombestikus, rahvakalendri tähtpäevades ja kirikupühades. Kihnu pulmad, mille selgrooks on iidne kaitsemaagiline kombestik, on loonud unikaalse raamistiku arvukate kultuuripärandi elementide kestmiseks üle aegade.

Kihnlased on tavapäraselt elanud väiketaludes. Kihnu pere elatus põhiliselt kalapüügist, hülgeküttimisest ja meresõidust. Töökohustuste tõttu veetsid mehed palju aega kodust eemal. Majapidamise, karjakasvatuse ja maaharimise eest hoolitsesid peamiselt naised. Naiste õlule langes kohustus kasvatada lapsi ja lapselapsi, millega kaasnes ühtlasi vajadus ja võimalus anda edasi kogukonna pärimuslikke tõekspidamisi. Nii on peamised folkloorse, rituaalse ja usundilise traditsiooni kandjad olnud läbi aegade naised. Mehed on iidsetest aegadest peale tegelenud meresõiduga, tuues koju kaasa uuendusi ja teadmisi kaugetelt maadelt.

Mõned kihnu kultuuri elemendid, esmajoones tavandid ja käsitöö, on säilinud oma algsel kujul tänase päevani (näiteks naiste riietus). Teised kultuurimärgid, nagu laulud, tantsud ja muusika, on säilinud osalt oma algsel kujul, osalt teisenenud. Kihnu kultuuris, eelkõige muusikas, võib eristada mitmeid ajaloolisi kihistusi:

- 1) iidne eelkristlik kombestik (pulmakombestik), regilaulud koos vanema pillimuusika ja laulumängudega;
- 2) lõppriimiline rahvalaul koos uuema pillimänguga, paaris- ja muude külatantsudega;
- 3) õigeusu või muu kristliku taustaga vaimulikud laulud;
- 4) rahvalikud laulud ja uuemad tantsud XX sajandi algusest, mis on jätkuvalt nii rituaalse kui meelelahutusliku repertuaari osaks.

Jätkusuutlikkus ja kadumise riskid

Tänaseks on kihnu kultuur ja kihnu keel sattunud hävimisohtu, seda eelkõige väga kiirete ja pöördeliste muutuste tõttu nii Eestis kui ka mujal Ida-Euroopas. Isereguleeruvad mehhanismid, mis on aidanud seni sel ainulaadsel kultuuril püsida, ei funktsioneerid enam.

¹ Vastavalt Eesti keele arendamise strateegiale 2004-2010 (EKAS 2004:34) mõistetakse käesolevas dokumendis sõnaühendit „kihnu keel“ kui eesti keele piirkondlikku erikuju.

Tarbimisühiskonna kiire areng surub ka kihnlasi üleilmastumise teele. Põlvest põlve pärandatavate kogemuste ja hoiakute hulk kahaneb pidevalt. Televisioon, raadio ja ajakirjandus toimivad inimeste mõttelaadi nivelleerivalt. Aktiivne osalemine kipub asenduma passiivse kuulamise või pealtvaatamisega.

Viimase aja sotsiaalmajanduslikud muutused ohustavad tõsiselt saareelanike kogukondlikku initsiatiivi ning pärimuslikku elulaadi. Turumajanduse tingimustes on jäänud paljud kihnlased tööta ja nooremad kihnlased-manijalased sunnitud asuma ümber mandrile, kuna väiketalu pidamine ei suuda enam perele elatist kindlustada. Kihnu valla territooriumil paiknevates eelarvelistes asutustes ja erinevates ettevõtetes töötavate töötajate arv on talveperioodil ca 60 töötajat, suvel lisandub neile veel umbes turismiteenuste pakkumisega hõivatud 30 inimest. Kõik need tegurid tekitavad väga tõsiseid sotsiaalseid pingeid ja probleeme: alkoholism, põliskultuuri kommertsialiseerumine ja allutamine turismimajanduse kitsale nõudlusele. Kihnu ja Manija kultuuriruumi ellujäämine sõltub järgnevate alustegevuste ja -tingimuste jätkumisest:

Esimeseks kihnu alustalaks on loodus. Kogu Manija ja tema läheduses paiknev Anelaid on alates 2006.aastast maastikukaitseala, kuid Kihnus on paraku vaid mõni üksik muistenditega seotud kivirahn või ürgne hiidpuu pälvinud riikliku kaitse alla võtmist. Kinnisvarafirmad otsivad agaralt võimalusi müüa krunte – atraktiivne merekallas ja imekaunis looduskeskkond annavad lootust suure kasumi teenimiseks. See on järjekordne ohullikas kihnu kogukonnale, kelle jaoks maakasutus ei ole ajalooliselt kunagi olnud kauplemisobjektiks. Oluline on teadvustada, et üksnes traditsioonilise maakasutuse jätkumisel säilivad sajanditepikkuse inimtegevusega loodud liigirikkad poollooduslikud kooslused.

Teiseks kihnu kultuuri kestmise alustalaks on kindlasti traditsiooniline perekond ja selles toimiv töö- ja vastutuse jaotus, mille kohaselt mehed töötavad merel, samal ajal kui naised hoolitsevad elukorralduse eest kodus ja saarel. Seda aegade jooksul väljakujunenud tasakaalu ohustavad tõsiselt viimaste aastate arengud (näiteks piirangud kalapüügile). Erinevalt mandrist pole Kihnus meestel valikut - ainus võimalus leiba teenida on rannapüük. Demograafilised analüüsid näitavad Kihnus ja Manijal elanikkonna vananemist, kuna noorem generatsioon kolib tööotsinguil mandrile. Põlistraditsioonide tundjate ja regilaulu oskajate arv kahaneb kiirelt. Kui niisugune protsess jätkub, ei ole varsti saarel enam kedagi, kes kannaks kihnu kultuuri sädet tulevikku.

Kolmandaks alustalaks on vaieldamatult kohalik kool, mis peaks mängima olulist rolli kihnu keele ja kultuuri kestvuse kindlustamisel. Kihnlaste ja mandrirahva segaabelude tõttu on paljudes kodudes kihnu keel ja kombed kaotanud oma positsiooni. Kui vanemad on minetanud oskuse õpetada traditsioonilist käsitööd ja folkloori, siis peaks koolist kujunema haridustempel, kus kogukonna vanemad liikmed õpetavad lastele kihnu keelt, annavad edasi traditsioonilisi teadmisi ja oskusi. Kihnu kultuur on jätkusuutlik, kui Kihnu koolis väärtustatakse oma saare pärimuskultuuri läbi vastava ainekava. Kihnu kultuuri on võimalik põlistada ja edasi arendada, kui Kihnu Muuseum korraldatakse ümber aktiivseks rahvaloomingu kogumise, säilitamise ja mõtestamise keskuseks.

Lisameetmeks kihnu kultuuri ning kogukondliku vaimu säilitamisel peaks olema kihnu pulmatraditsiooni taaselustamine. Praegu ohustab seda muutunud majandusseis, turumajanduse pealetung, samuti teisenev demograafiline situatsioon (vabaabelud).

Tänapäeva kihnu kogukonna elus on paljude inimeste lootused seotud turismiga. 2006.aastal külastas Kihnu saart ligikaudselt 10 000 turisti. Turismist on saamas uus paljulubav majandusharu, kuid samas toob turism kaasa ka pöördumatuid muutusi. Ühelt poolt on turism

elavdanud käsitöötraditsioone ja andnud kohalikele folkloorirühmadele uue ajendi tegutsemiseks – tasulised esinemised turistidele. Teisalt aga õhutatakse niiviisi esivanemate pärimusi kaubaks muutma või nägema esivanemate pärandis rahaliselt mõõdetavat turismitoodet.

Suureks ohuks on ka nn. alkoholiturism (laagrid, kokkutulekud, suvepäevad jne), mis on muutunud sagedaseks Kihnu külastamise ajendiks. Kultuuriturismi mõiste ei ole veel piisavalt välja kujunenud ning selles suunas on teha veel suur töö.

iii. Regionaalprogrammi objekt ja seos teiste ministriumidega

Kihnu regionaalprogrammi objektiks on kihnlaste traditsiooniline elukeskkond ja maakasutus ning pärimuskultuuri säilimine ja taasloomine.

Programm suurendab kogukonna ühtsustunnet ja motiveerib Kihnu ja Manija saare elanikke tegelema põliste elatusaladega ja viljelema oma rahvakultuuri. Regionaalministri poolt käivitata programm aitab kaasa sotsiaalsete probleemide lahendamisele ja püasustuse kasvamisele.

Lisaks käesolevale regionaalprogrammile aitavad kihnu kultuuri säilimisele kaasa ka teiste ministriumide poolt toetatavad programmid ja tegevused:

Keskkonnaministrium toetab:

- 1) saarte traditsioonilise maastikumustri ja liigilise mitmekesisuse säilimist;
- 2) kaitsealade loomist ja majandamist;
- 3) maastiku koormustaluvuse määramist;
- 4) keskkonnareostuse vältimist;
- 5) linnuhoiualade ja püsielupaikade seiret ja kaitset;
- 6) liigi tegevus- ja ohjamiskavade elluviimist.

Haridus- ja Teadusministriumi valdkonnas toetatakse:

- 1) Kihnu lastele kvaliteetse alus- ja põhihariduse tagamist;
- 2) Kihnu põhikoolis kihnu keele, loodusloo, käsitöö, folkloori ja kultuuriloo õpetamist üks kuni kolm tundi nädalas kõigis klassides;
- 3) merenduse kutsealase eelkoolituse jätkamist Kihnu koolis;
- 4) täiskasvanute täiendkoolitust;
- 5) rahvusvahelisi koostööprogramme;
- 9) mandril haridust omandavate Kihnu ja Manija noorte majutamist õpilaskodudes;
- 10) infotehnoloogia valdkonda;
- 11) kihnu keele kandmist virtuaalkeskonda;
- 12) kihnukeelse alushariduse tagamist.

Põllumajandusministrium eraldab ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse (ÜPP) alusel:

- 1) ühtset pindalatoetust;
- 2) täiendavat otsetoetust põllukultuuride ja loomade kasvatamise eest.

Siseriiklike toetustena eraldatakse:

- 1) põllumajandusloomade aretustoetust;
- 2) maaparandussüsteemide hooldustoetust;
- 3) maaparandusühistute toetust;
- 4) turuarendustoetust;
- 5) intressitoetust;
- 6) põllumajanduskindlustuse toetust;
- 7) tuulekaera tõrjetoetust;
- 8) teavitustoetust.

Maaelu arengukava 2007-2013 raames toetatakse järgmisi meetmeid:

1. Põllumajandus-ettevõtete moderniseerimine:
 - 1.1. Väiksemate põllumajandustootjate tegevuse mitmekesistamine.
 - 1.2. Pikaajalised investeeringud ja PVT
 - 1.3. Investeeringud bioenergia tootmisse.
2. Põllumajandustoodetele lisandväärtuse andmine.
3. Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamise toetus.
4. Maaparandus.
5. Metsamajandus.
6. Koostöö ja innovatsioon põllumajandus- ja toidusektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamisel.
7. Koolitus ja nõuanne.
8. Ebasoodsamate piirkondade toetus.
9. NATURA:
 - 9.1. Põllumaa NATURA.
 - 9.2. Metsamaa NATURA.
10. Põllumajanduslik keskkonnatoetus ja veekaitse-meetmed:
 - 10.1. Keskkonnasõbralik tootmine nitraaditundlikul alal.
 - 10.2. Keskkonnasõbralik majandamine.
 - 10.3. Keskkonnasõbralik majandamine nitraaditundlikul alal.
 - 10.4. Mahepõllumajanduslik tootmine.
 - 10.5. Poollooduslikud kooslused.
 - 10.6. Ohustatud tõugu looma kasvatamine.
 - 10.7. Ohustatud sorti taime kasvatamine.
 - 10.8. Veekaitseribade metsastamine.
11. Vähetootlikud investeeringud:
 - 11.1. Kiviaedade rajamine ja taastamine.
 - 11.2. Kiirekasvulise metsakultuuri rajamine.
 - 11.3. Lupjamine.
 - 11.4. Lammutamine.
12. Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas.
13. Külade uuendamine ja arendamine.
14. LEADER –tüüpi tegevuste toetamine.

Kalapüügiga seotud toetused:

1. Kalalaevastiku püügivõimsuse reguleerimine.
2. Kalalaevastiku moderniseerimine.
3. Sotsiaalmajanduslikud meetmed.
4. Rannapüügi toetus.
5. Kalatöötlemise ja turustamise investeeringutoetus.
6. Vesiviljeluse investeeringutoetus.
7. Sisevete kalanduse investeeringutoetus.
8. Kalasadamate investeeringutoetus.
9. Turuarendamise toetus.
10. TO-de toetused.
11. Kudealade taastamine.
12. Rannapiirkondade areng.

Kultuuriministeerium toetab:

- 1) raamatukogu fondide täiendamist;
- 2) Kihnu Muuseumi tegevust (alates 2008. aastast arengukava "Kihnu kultuuriruum" raames);
- 3) SA Kihnu Kultuuriruum tegevust;
- 4) arengukava "Kihnu kultuuriruum" väljatöötamist ja rakendamist aastatel 2008-2010, mille raames toetatakse järgmisi tegevusi:
 - kihnu kultuuri uurivate ja edendavate asutuste igapäevast tegevust;
 - kihnu kultuuri alast teadustööd;
 - kihnukeelsete ja -aineliste publikatsioonide koostamist ja avaldamist, kihnukeelsete ja -aineliste filmide, audio- ja videosalvestiste loomist ja tiražeerimist;
 - kihnu pärimuskultuuri viljelevate kollektiivide tegevust;
 - pärimuslike oskuste ja teadmiste praktiseerimist ning edasiandmist, õppematerjalide koostamist ja väljaandmist;
 - kihnu pärandkultuuril põhinevate aineprogrammide väljatöötamist;
 - kihnu kultuuriruumile ainuomaste vaimset kultuuripärandit kandvate sündmuste (nt pulm, kosjad, noorikumajad) korraldamist;
 - kihnukeelseid meediaprogramme.

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium toetab:

- 1) aastaringse regulaarse transpordiühenduse tagamist mandriga;
- 2) lahenduste otsimist internetiühenduse edasiseks parendamiseks;
- 3) üldist ettevõtluskeskkonna parandamist;
- 4) munitsipaalalamufondi suurendamist ja kvaliteedi tõstmist ning elamistingimuste parandamist;
- 4) kultuuri- ja loodusturismi arendamist läbi Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (edaspidi EAS) turismi toetusmeetmete.

Sotsiaalministeerium toetab:

- 1) erakorralise meditsiini teenuste kättesaadavust Kihnus ja Manijal;
- 2) tervishoiuteenuste osutamist haigekassa kaudu;
- 3) tööturuteenuste osutamist;
- 4) sotsiaal- ja hoolekandeteenuste osutamist;
- 5) riiklike sotsiaal-, tööhõive- ja tervise programmide ning projektide rahastamist;
- 6) laste ja puuetega inimeste riiklikku hoolekannet ja terviseedendamist;
- 7) sotsiaalse turvalisuse tagamist Kihnu saarel.

Territoriaalselt suunatakse Kihnu regionaalprogramm Kihnu ja Manija saarele ning neid

ümbritsevatele laidudele ja Sorgu saarele.

2. peatükk PROGRAMMI EESMÄRK JA OODATAV MÕJU AASTAKS 2010

1. Programmi eesmärk

Programmi eesmärk on võimaldada kihnlastel säilitada oma pärimuslikud tavad, kogukondlik elulaad ning tegelda põliste elatusaladega. Seatud eesmärgi saavutamiseks tuleb parandada kohalikele elanikele suunatud avalike teenuste kättesaadavust ja kvaliteeti olemasoleva infrastruktuuri efektiivsuse tõstmise ja arendamise kaudu.

2. Programmi oodatav mõju aastaks 2010

- 2.1. Paranenud on kohalike avalike teenuste kättesaadavus ja kvaliteet.
- 2.2. Teenindussektoris hõivatute arv suureneb võrreldes 2006. aastaga 10%.
- 2.3. Kalandussektoris hõivatute arv püsib 2006. aasta tasemel, mis on Kihnu saarel 64 ja Manijal 11.
- 2.4. Kihnu kultuuri järjepidevus on tagatud.
- 2.5. Turistide külastuste arv on Kihnus suurenenud vähemalt 12% võrreldes 2006.aastaga.

3. Programmi oodatavad tulemused

3.1. Kohaliku sotsiaalse infrastruktuuri investeringute toetamine:

- 3.1.1. Välja on ehitatud vähemalt 2 uut infrastruktuuriobjekti (kütusetankla, hooldekodu, jõustruktuuride maja);
- 3.1.2. Renoveeritud on vähemalt 4 olemasolevat infrastruktuuriobjekti (muuseum, kohalikud teed, 2 rahvaspordirajatist).

3.2. Avaliku turismiinfrastruktuuri ja turismitoodete väljaarendamine ning turundus:

- 3.2.1. Loodud on vähemalt 4 uut või paranenud kvaliteediga turismitoodet või tootepaketti;
- 3.2.2. Läbi on viidud vähemalt 3 Kihnut kui reisi sihtkohta tutvustavat üritust.

3.3. Kihnu kultuuri- ja loodusväärtuste hoidmine ja edendamine:

- 3.3.1. Läbi on viidud vähemalt 10 kihnu kultuuri või ajalugu käsitlevat uurimust või projekti, mida on tutvustatud kihnlastele ja kihnu kultuurist huvitatud külastajatele;
- 3.3.2. Avaldatud on vähemalt 2 kihnukeelset või –ainelist meediaväljaannet.

3.4. Traditsioonilise ettevõtluse arengu toetamine:

- 3.4.1. Välja on ehitatud või kvaliteetivselt on paranenud vähemalt 2 sadama- või lautrikohta;
- 3.4.2. Toetatud on vähemalt 20 kalandusega tegelevat ettevõtjat.

3. peatükk PROGRAMMI RAKENDAMINE

4. Programmi elluviija

Programmi elluviimise eest vastutab Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS).

5. Programmi elluviimise periood

Kihnu regionaalprogramm viiakse ellu aastatel 2007 –2010.

6. Toetatavad tegevused

Rahaliselt toetatakse regionaalprogrammiga tegevusi, mis on suunatud saarelise elulaadi, kultuuri ja looduskoosluse säilitamisele ning arendamisele läbi olemasoleva infrastruktuuri parendamise ja efektiivsuse tõstmise. Eelistatakse projekte, mis on uuenduslikud ja suunatud piirkonna terviklikkuse säilimisele, avalike teenuste kvaliteedi tõstmisele, kohaliku elanikkonna töövõimaluste ning jätkusuutlikkuse kindlustamisele. Projektid võivad sisaldada järgmisi abikõlblikke tegevusi:

6.1. Kohaliku sotsiaalse infrastruktuuri investeringute toetamine:

- 6.1.1. Kütusetankla väljaehitamine;
- 6.1.2. Sotsiaalmajanduslike ühiskondlikult kasutatavate munitsipaalobjektide renoveerimine piirkonna saarelisest iseärasusest tulenevate turutõrgete vältimiseks;
- 6.1.3. Avaliku sotsiaalse infrastruktuuri objektide (tervishoid, sotsiaal- ja hoolekandeteenused, haridus, päästeteenused) planeerimine, ehitus ja renoveerimine;
- 6.1.4. Ajakohase internetiühenduse tagamine piirkonnas;
- 6.1.5. Kihnu ja Manija munitsipaalteedevõrgu rekonstrueerimine, jalgratta- ja kõnniteede rajamine;
- 6.1.6. Rannapiirkondadesse tulekaitseribade rajamine;
- 6.1.7. Raadiotelefoniside tagamine erakorraliste voolukatkestuste korral;
- 6.1.8. Erakorralise arstiabi kättesaadavuse tagamiseks vajalike infrastruktuuride täiendav finantseerimine;
- 6.1.9. Rahvaspordi rajatiste investeringute toetamine;
- 6.1.10 Sihtotstarbelised oma- või kaasfinantseeringud summas kuni 1 000 000 krooni Kihnu ja Tõstamaa vallale osalemiseks avaliku sotsiaalse infrastruktuuri arendusprojektides, mis on abikõlblikud ka antud programmi raames;
- 6.1.11. Tervishoiuteenuste, apteegiteenuste ja terviseteenuste baasinfrastruktuuri, sh ehitistes, ruumide ja seadmete investeringute täiendav finantseerimine;
- 6.1.12. Avahoolduse rakendamine;
- 6.1.13. Päästeteenuste ja korrakaitse kättesaadavuse täiendav finantseerimine turvalisuse tagamiseks Kihnu saarel;
- 6.1.14. Turvateenuste täiendav finantseerimine;
- 6.1.15. Erakorralise transpordiühenduse tagamine.

6.2. Avaliku turismiinfrastruktuuri ja turismitoodete väljaarendamine ning turundamine:

- 6.2.1. Turismi infrastruktuuri väljaehitamine, turistide ja väliskülaste vastuvõtutingimuste parandamine ja lisateenuste pakkumine;
- 6.2.2. Turismitoodete, s.h ajaloolisel kultuuripärandil põhinevate turismitoodete täiustamine ja tootevaliku laiendamine;
- 6.2.3. Parkimis- ja puhkekohtade rajamine vaatamisväärsetes paikades;
- 6.2.4. Turundusalaste ürituste korraldamine (käsitöölaadad, messid) kodu ja –välismaal.
- 6.2.5. Konsultandi-arendustöötaja töökoha loomine koos tasustamisega;
- 6.2.6. Sihtotstarbelised oma- või kaasfinantseeringud summas kuni 1 000 000 krooni Kihnu ja Tõstamaa vallale osalemiseks avaliku turismi infrastruktuuri arendusprojektides, mis on abikõlblikud ka antud programmi raames;
- 6.2.7. Külalissadama planeerimine ja väljaarendamine.

6.3. Traditsioonilise ettevõtluse arengu toetamine:

- 6.4.1. Rannalautrite ja munitsipaalomandis oleva kalasadama alade planeerimine,

projekteerimine, rekonstrueerimine ja väljaehitamine;

6.4.2. Kalapüügivahendite ja paatide soetamise finantseerimine;

6.4.3. Kalapüügi- ja põllumajandustraditsioonide jätkumise toetamine ja tugevdamine.

6.4. Kui tegevusele on võimalik taotleda toetust regionaalsete investeeringute andmise programmi vahenditest, siis antud tegevust Kihnu regionaalarengu programmist ei toetata.

7. Abikõlblikud kulud

7.1. Programmi raames on abikõlblikud need kulud, mis on otseselt vajalikud punktis 9.2 nimetatud tegevuskavas toodud tegevuste elluviimiseks ja projekti eesmärkide saavutamiseks.

7.2. Halduskulud võivad moodustada maksimaalselt 7% projekti abikõlblike kulude kogumahust (sellest on lubatud katta projekti elluviimisega seotud kommunaal-, side- ja transpordikulud, bürootarvete hankimist ning projektijuhtimisega seotud töötasusid);

7.3. Abikõlblikud ei ole järgmised kulud:

7.1.1. organisatsioonide liikmemaksud;

7.1.2. käibevahendid (materjalid, tarbekaubad jms), v.a projekti otseste halduskuludena käsitletavat kulud;

7.1.3. trahvid, kohtukulud, viivised;

7.1.4. erisoodustusmaks;

7.1.5. esinduskulud;

7.1.6. kingitused ja auhinnad, v.a juhtudel, kus need on vajalikud projekti eesmärkide täitmiseks.

7.1.7. muud abikõlblike tegevustega mitte seotud ning projekti elluviimise seisukohast põhjendamatud ja ebaolulised kulud.

7.4 Abikõlblikud on ainult projektiperioodi jooksul tehtud kulud, kusjuures enne toetuslepingu sõlmimist kannab taotleja projektiga seonduvad kulud omal vastutusel.

7.5. Projekti ajalise kestvuse arvestus algab taotluse esitamise hetkest või projektis määratletud hilisemast tähtajast. Projektide elluviimise maksimaalne kestus on 18 kuud. Projekti alguskuupäev ja ajaline ulatus sätestatakse lepingus.

8. Toetuse- ning oma- ja kaasfinantseerimise määr

8.1. Toetuse maksimaalne suurus projektidele on kuni 2 500 000 krooni.

8.2. Toetuse määr ei või olla suurem kui 85 % projekti abikõlblikest kuludest.

8.3. Omafinantseeringu hulka arvatakse vaid toetuse saaja poolt tehtavad abikõlblikud kulud.

8.4. Kaasfinantseeringu hulka arvatakse vaid kaasfinantseerija poolt tehtavad abikõlblikud kulud.

8.5. Taotleja oma- ja/või projektipartnerite kaasfinantseering peab moodustama vähemalt 15% projekti kogumaksumusest. Projektipartner on juriidiline isik, kes omab arvestatavat rolli projekti tegevuste elluviimisel. Projektipartner, kes panustab projekti eelarvesse, on projekti kaasfinantseerijaks.

8.6. Kuni 50% oma- ja kaasfinantseeringust võib olla mitterahaline panus. Rahaline ja mitterahaline panus peavad olema dokumentaalselt tõestatavad. Mitterahaline oma- ja/või kaasfinantseering on abikõlblik, kui:

8.6.1. see kujutab enesest seadmete või materjalide, kutsealase tegevuse või vabatahtliku tasuta töö pakkumist;

8.6.2. selle väärtust saab sõltumatult hinnata ja auditeerida;

8.6.3. vabatahtliku tasuta töö väärtuse kindlaksmääramisel võetakse arvesse tööga seotud ajakulu ning tehtud töö eest tavaliselt makstavat tunni- ja päevatasu.

9. Taotlemine, nõuded taotlusele ja taotlejale

9.1. Programmi toetusvahendite kasutamiseks koostab 9-liikmeline Programminõukogu igaaastase tegevuskava. Programminõukokku kuuluvad 2 esindajat Kihnu vallast, 2 esindajat Tõstamaa vallast, 2 esindajat SA-st Kihnu Kultuuriruum, 2 esindajat SA-st Kihnu Instituut ning 1 Pärnu maavanema poolt nimetatud ametnik. Tegevuskava väljatöötamiseks võib Programminõukogu vajadusel kaasata teiste regionaalprogrammiga seotud organisatsioonide esindajaid, oma ala asjatundjaid ja eksperte.

9.2. Programminõukogu esitab tegevuskava kinnitamiseks regionaalministrile. Tegevuskava taotlusvorm on esitatud käesoleva käskkirja lisa 1. Esitatud tegevuskava peab olema koostatud kogu jooksva eelarveaasta programmi toetusteks ettenähtud summa kohta, kusjuures taotluste esitamise tähtpäev peab langema samasse aastasse, mille kohta tegevuskava koostatud on. Regionaalministril on õigus jätta tegevuskavast välja projektid, mis ei vasta programmi eesmärkidele või programmdokumendis sätestatud nõuetele Tegevuskava kehtestatakse iga aasta alguses ja vajadusel muudetakse seda programmi nõukogu ettepanekul üks kord. Tegevuskava muudatuse ettepanek tuleb esitada Siseministeeriumile hiljemalt 10. septembriks.

9.3. Regionaalministri käskkirjaga kinnitatud tegevuskava põhjal esitatakse taotlused EAS-ile. Taotlusi võib esitada tegevuskavas loetletud projektide elluviimiseks tegevuskavas ettenähtud mahus ja hiljemalt tegevuskavas sätestatud tähtpäevaks.. Kui taotleja ei ole tegevuskavas oma projektile sätestatud tähtpäevaks taotlust esitanud, kaotab ta õiguse selle projekti elluviimiseks toetust taotleda ning selle arvel vabanenud vahendite edasise kasutamise otsustab regionaalminister (välja arvatud punktis 9.2 nimetatud tegevuskava muutmise korral).

9.4. EAS kontrollib taotluse vastavust nõuetele ja sõlmib taotlejaga projekti elluviimiseks lepingu.

9.5. Programmi raames saavad taotlejaks olla:

9.5.1. Kihnus ja Manijal tegutsevad mittetulundusühingud ja sihtasutused, juhul kui projektis toodud tegevused vastavad nende põhikirjas toodud tegevustele;

9.5.2. Kihnu vald ja Tõstamaa vald;

9.5.3. mittetulundusühingud ja sihtasutused, kelle tegevus otseselt soodustab Kihnu regionaalprogrammis ettenähtud tegevusi;

9.5.4 füüsilised isikud ja ettevõtjad, kelle tegevus soodustab punktis 3 nimetatud tegevusi.

9.6. Taotlejale kehtivad järgmised üldnõuded:

9.6.1. taotlejal puuduvad ajatamata maksuvõlad;

9.6.2. juhul kui taotleja on varem saanud riiklikest vahenditest abi, mis on kuulunud tagasimaksmisele, peavad tagasimaksed olema tehtud tähtajaliselt ja nõutud summas;

9.6.3. taotleja on täitnud varasemate riiklikest või Euroopa Liidu programmidest eraldatud toetuse kasutamise tingimusi;

9.6.4. taotleja peab kinnitama nõutavate vahendite olemasolu toetuse oma- või kaasfinantseerimiseks vastavalt punktis 8.5. sätestatud piirmääradele ja punktis 8.6. sätestatud tingimustele;

9.6.5. taotlejal on taotluses sisalduva projekti raames teostatavate tööde tegemiseks piisavalt kogemusi ja teadmisi;

9.6.6. juhul kui taotlejaks on kohaliku omavalitsuse üksus, peab tal olema kehtiv kohaliku omavalitsuse arengukava.

9.7. Juhul kui projekti kaasfinantseerija on projekti raames loodava, väärindatava või soetatava eseme üks omanikest või valdajatest, laienevad talle punktis 9.6 toodud sätted.

9.8. Punktis 9.2 nimetatud tegevuskavas toodud tegevuste taotluste tingimused kehtestab EAS juhatus.

10. Taotluste menetlemine ja toetuste väljamaksmise tingimused

10.1. Taotluste menetlemise täpsemad tingimused ning korra kehtestab EAS.

10.2. Taotluse menetlemise aeg registreerimise hetkest alates on 22 tööpäeva. Ebatäpsuste avastamisel taotleja või taotluse vastavuse kontrollimisel teavitatakse sellest viivitamatult taotlejat ja määratakse tähtaeg puuduste kõrvaldamiseks. Nimetatud tähtaja võrra menetlusaeg pikeneb.

10.3. EAS kontrollib taotluse vastavust kehtestatud nõuetele ja sõlmib taotlejaga projekti elluviimiseks toetuslepingu.

10.4. Toetuse etapiviisilisele väljamaksmisele eelneb (vahe)aruande kinnitamine.

10.5. EAS teeb toetuse väljamaksed hiljemalt 10 tööpäeva jooksul pärast toetuse saajalt vastavasisulise maksetaotluse saamist. Ebatäpsuste avastamisel maksetaotluse menetlemisel teavitatakse sellest viivitamatult toetuse saajat ja määratakse tähtaeg puuduste kõrvaldamiseks. Üldjuhul on puuduste kõrvaldamise tähtaeg kuni 10 tööpäeva.

10.6. Toetuse saaja põhjendatud taotlusel võib osa toetusest välja maksta avansilise ettemaksena. Avansilise ettemakse suurus ei tohi ületada 20% toetuse kogumahust. Mittetulundusühingud, sihtasutused ja füüsilised isikud võivad taotleda põhjendatud juhtudel avansilist ettemakset kuni 60% toetuse kogumahust.

10.7. Toetuse saaja taotlusel võib põhjendatud juhul osa toetusest välja maksta osaliselt tasutud kuludokumentide alusel, st pärast saajale kohustuse tekkimist ja omafinantseeringu tasumist.

10.8. Sularahamakseid võib projekti vahenditest teha ainult kuni 500-krooniste kuludokumentide alusel ning sularahamaksed ei tohi ületada 10% projekti üldmaksumusest, kui toetuse väljamaksmine sularahamaksede teostajale toimub toetuse saajale esitatava avalduse alusel vastavalt punktile 10.9.

10.9 Kõik projekti raames tehtud kulud tuleb välja maksta toetuse saajale või kaasfinantseerija(te)le kuuluva(te)lt pangakonto(de)lt.

11. Toetuse saaja kohustused

11.1. Toetuse saaja on kohustatud:

11.1.1. tagama toetuslepingus ettenähtud oma- ja/või kaasfinantseeringu;

11.1.2 kasutama toetust vastavuses toetuslepinguga;

11.1.3 esitama EAS-i poolt ettenähtud vormil, viisil ja tähtaja jooksul nõutud informatsiooni ja aruanded;

11.1.4 tagama, et toetuse saaja ning kaasfinantseerija(d) peavad eraldi raamatupidamisarvestust toetuse ning oma- ja/või kaasfinantseeringu kasutamise kohta; samuti tagama, et toetuse saaja ja kaasfinantseerija(te) raamatupidamises on toetatava projekti kulud ja neid kajastavad kulu- ja maksedokumentid muudest toetuse saaja kuludest ning kulu- ja maksedokumenridest selgelt eristatavad;

11.1.5 taotlema EAS-lt projekti eelarves muudatusi, kui need on suuremad kui 10 % projekti eelarves konkreetsele tegevusele ettenähtud eelarverea mahust;

11.1.6 taotlema EAS-lt nõusolekut taotluses sisalduva projekti kestvuse, tegevuste või eesmärkide muutmiseks;

11.1.7 võimaldama teostada kohapealset kontrolli ja auditit ning järelevalvet toetuse ning oma- ja kaasfinantseeringu kasutamist kajastavate kulu- ja maksedokumentide, soetatud seadmete, materjalide ja teostatud tööde osas, mida toetuse saaja omab, rendib ja/või mistahes muul moel kasutab ning ühtlasi tagama võimaluse viia samasugune kontroll läbi kaasfinantseerija(te) juures;

11.1.8 andma kontrollija käsutusse kõik soovitud andmed ja dokumendid 5 tööpäeva jooksul arvates vastava teate saamisest;

11.1.9 osutama kontrolli, auditit ja järelevalvet kiireks läbiviimiseks igakülgset abi;

11.1.10 riigihangete seaduse subjektina järgima hangete läbiviimisel riigihangete seaduses

kehtestatud nõudeid;

11.1.11 näitama toetuse kasutamisel EAS-i poolt etteantud viisil, et tegemist on programmist saadud toetusega;

11.1.12 täitma taotluse, toetuse ja projekti teostamisega seonduvat dokumentatsiooni ja materjali vastavalt raamatupidamise seaduse paragrahvile 12 seitse aastat;

11.1.13 viivitamatult kirjalikult informeerima EAS-i kõigist esitatud andmetes toimunud muudatustest või asjaoludest, mis mõjutavad või võivad mõjutada toetuse saaja kohustuste täitmist, s.h. nime, aadressi ja põhimäärusest või põhikirjast tulenevate või volitatud esindajate muutumisest, ümberkujundamisest, pankroti väljakuulutamisest ja/või likvideerija määramisest, tegevuse lõpetamisest jne ka siis, kui eelnimetatud muudatused on registreeritud avalikus registris või avalikustatud massiteabevahendite kaudu;

11.1.14 viivitamatult kirjalikult informeerima EAS-i projekti teostamise käigus ilmnenu projekti negatiivse tulemuse suurest tõenäosusest või vältimatusest ning projekti edasise jätkamise kaheldavast otstarbekusest;

11.1.15 viivitamatult kirjalikult informeerima EAS-i projekti teostamise baasiks oleva majandusüksuse või terviklikuks üksuseks oleva majandusüksuse osa ja nendesse kuuluvate asjade või õiguste üleandmise otsuse vastuvõtmisest;

11.1.16 tagama projekti tulemusena loodud või soetatud vara säilimise ja avaliku kasutuse taotluses ning taotluse rahuldamise otsuses toodud eesmärkidel ja tingimustel viie aasta jooksul alates toetuslepingu sõlmimisest, ning mitte sooritama selle vara osas tehinguid, mis annavad nimetatud aja jooksul mõnele isikule või asutusele põhjendamatu eeliseisundi;

11.1.17 kooskõlastama EAS-ga toetuse eest loodud ja soetatud vara osas õiguste üleandmise korral üleandmise tingimused ning edasise vastutuse vara sihtotstarbelise kasutuse eest;

11.1.18 tagama projekti elluviimisesse kaasatud partneritega sõlmitud koostöökokkuleppe ning muude asjakohaste korraldustega projekti elluviimisega seotud kohustuste täitmise kaasfinantseerija(te) poolt.

11.2. Taotleja on kohustatud tagastama EAS-le toetuse, kui:

11.2.1 ilmneb asjaolu, mille korral taotlust ei oleks rahuldatud;

11.2.2 toetust on kasutatud mitte-eesmärgipäraselt;

11.2.3 EAS-i juhatus nõuab tagastamist põhjendusega, et projekti eesmärkide saavutamine ei ole võimalik või projekti või selle vaheetappide tähtaegu ei järgita.

12. Toetuse saaja õigused

12.1. Toetuse saajal on õigus:

12.1.1 teha projekti eelarves muudatusi, mis on väiksemad kui 10 % projekti eelarves konkreetsele tegevusele ettenähtud eelarverea mahust;

12.1.2 saada EAS-lt informatsiooni ja nõuannet, mis on seotud punktis 11 nimetatud kohustuste täitmisega.

13. EAS-i kohustused

13.1. EAS on kohustatud:

13.1.1 tegema taotlus- ja aruandevormid ja asjakohased juhendmaterjalid kättesaadavaks oma koduleheküljel;

13.1.2 teavitama toetuse saajaid viivitamatult toetuse kasutamist reguleerivates dokumentides tehtud muudatustest;

13.1.3 läbi vaatama punkti 11.1 alapunktide 11.1.5 või 11.1.6 alusel esitatud taotlused hiljemalt 22 tööpäeva jooksul. Muudatusotsuse alusel viiakse muudatused

toetuslepingusse sisse;

13.1.4 heaks kiitma või tagasi lükkama 11.1 alapunktis 11.1.3 nimetatud aruanded hiljemalt 22 tööpäeva jooksul nende laekumisest. EAS on kohustatud viivitamatult teavitama toetuse saajat punktis 11.1 alapunktis 11.1.3 nimetatud aruannete ja punktis 10.5 nimetatud maksetaotluse heakskiitmise või tagasilükkamise otsusest;

13.1.5 hoidma konfidentsiaalsena informatsiooni, mis on teatavaks saanud taotluse menetlemise käigus, v.a. õigusaktides sätestatud juhud.

13.2. Esitatud taotluse kohta teeb EAS otsuse, milles märgitakse järgmised rekvisiidid:

- 1) toetuse saaja nimi;
- 2) projekti nimetus;
- 3) toetuse ja projekti kogumaht;
- 4) projekti eesmärgid ja tegevused;
- 5) projekti ajaline kestvus.

14. EAS-i õigused

14.1. EAS-l on õigus:

14.1.1 teostada kohapealset kontrolli ja auditit toetuse ning oma- ja kaasfinantseeringu kasutamist kajastavate kulu- ja maksedokumentide, soetatud seadmete, materjalide ja teostatud tööde osas;

14.1.2 nõuda taotluses sisaldunud projekti tegevuste ja kulude kohta mistahes täiendavate andmete ja dokumentide esitamist;

14.1.3 vähendada proportsionaalselt toetust juhul, kui toetuse saaja oma- ja/või kaasfinantseering väheneb alla projekti eelarves ja taotluse rahuldamise otsuses toodud määra;

14.1.4 vähendada projekti eelneva etapi käigus tehtud toetuse kasutamise tingimustele mittevastavate kulude võrra projekti järgneva etapi eest väljamakstavat toetust;

14.1.5 nõuda toetus tagasi, kui ilmnevad asjaolud, mille tõttu projekti läbiviimist või jätkamist ei saa pidada otstarbekaks või see on võimatu või võib osutuda võimatuks;

14.1.6 nõuda toetus tagasi, kui projekti teostamise ajal on toetuse saaja esitanud valeandmeid või varjanud andmeid;

14.1.7 kohustada toetuse saajat tagastama toetus, kui viie aasta jooksul alates taotluse rahuldamise otsuse tegemisest on toetuse saaja rikkunud punktis 11.1 alapunktides 11.1.17 ja 11.1.18 sätestatud tingimusi.

4. peatükk LÕPPSÄTTED

15. Programmi rakendussätted

15.1 Tunnistan kehtetuks regionaalministri 22. novembri 2006. a käskkirja nr 123 „Kihnu regionaalprogramm 2007-2010“.

15.2 Kinnitan käskkirja lisa: Kihnu regionaalprogrammi 2007-2010 tegevuskava taotlusvorm.

(allkirjastatud digitaalselt)

KINNITATUD

<reg_kpv>
käskkirjaga nr <regist_nr>
LISA

Kihnu regionaalprogrammi tegevuskava vorm

Projekti nimi

Projekti eesmärk, vastavus programmdokumendile, peamised tegevused ja väljundindikaatorid

Taotleja

Toetus

(krooni)

Projekti kogumaksumus (krooni)

Omafinant-seering

(krooni)

Kaasfinant-seerija

Kaasfinant-seering (krooni)

Taotluse esitamise tähtpäev ehk taotluse EASile esitamise viimane päev

1.

1. Projekti eesmärk:

2. Vastavalt PD¹ punkt(ides) toodud tegevus(t)ele

3. Projekti peamised tegevused:

4. Projekti väljundnäitajad:

KINNITATUD

<reg_kpv>
käskkirjaga nr <regist_nr>
LISA

Kihnu regionaalprogrammi tegevuskava vorm

Projekti nimi

Projekti eesmärk, vastavus programmdokumendile, peamised tegevused ja väljundindikaatorid

Taotleja

Toetus

(krooni)

Projekti kogumaksumus (krooni)

Omafinant-seering

(krooni)

Kaasfinant-seerija

Kaasfinant-seering (krooni)

Taotluse esitamise tähtpäev ehk taotluse EASile esitamise viimane päev

1.

1. Projekti eesmärk:

2. Vastavalt PD¹ punkt(ides) toodud tegevus(t)ele

3. Projekti peamised tegevused:

4. Projekti väljundnäitajad:

2.

KINNITATUD

<reg_kpv>
käskkirjaga nr <regist_nr>
LISA

Kihnu regionaalprogrammi tegevuskava vorm

Projekti nimi

Projekti eesmärk, vastavus programmdokumendile, peamised tegevused ja väljundindikaatorid

Taotleja

Toetus

(krooni)

Projekti kogumaksumus (krooni)

Omafinant-seering

(krooni)

Kaasfinant-seerija

Kaasfinant-seering (krooni)

Taotluse esitamise tähtpäev ehk taotluse EASile esitamise viimane päev

1.

1. Projekti eesmärk:

2. Vastavalt PD¹ punkt(ides) toodud tegevus(t)ele

3. Projekti peamised tegevused:

4. Projekti väljundnäitajad:

